

О.С. Жерноклеєв

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ (1900-1914 рр.)

Національні меншини відіграли помітну роль в українській історії. Особливо це стосується західноукраїнських земель, де та чи інша етнонаціональна група впродовж тривалого часу посідала панівне місце в суспільно-політичному житті. Вивчення цих груп сприяло б кращому розумінню історичної долі регіону. Чисельність, розміщення, соціальна стратифікація й статус національних меншин на західноукраїнських землях в складі Австро-Угорщини на початку ХХ ст. стали предметом дослідження в цій статті.

Специфіка кількісного і якісного складу та становища національних меншин була зумовлена особливостями попереднього історичного розвитку регіону. Наприкінці Х ст. за князювання Володимира Великого Галичина, Буковина й Закарпаття ввійшли до складу Київської Русі. Однак уже після розпаду Давньоруської держави, а потім і Галицько-Волинського князівства в другій половині ХІV ст. Угорщина остаточно завершила процес захоплення Закарпаття, який розпочала ще в другій половині ХІ ст. Буковина відійшла до Молдавського князівства, а Галичина була захоплена Польщею, під владою якої перебувала аж до останньої третини ХVІІІ ст. У 1772 р. внаслідок першого поділу Польщі Галичина була приєднана до Австрії, яка в 1774 р. окупувала й Буковину. Під владою Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) імперії західноукраїнські землі залишалися до її розпаду в листопаді 1918 р. та утворення ЗУНР. Отже, на початок досліджуваного нами періоду, тобто на 1900 р., Галичина, Буковина й Закарпаття вже близько п'яти з половиною століть перебували під владою іноетнічних державних утворень. Саме з цим була пов'язана поява тут польського, угорського, румунського та значною мірою єврейського населення. Крім того, це не могло не позначитися на етносоціальній структурі населення регіону, на значенні в суспільстві національних меншостей, зумовлюючи не тільки їх значну частку в етнічному складі населення, але й фактичне домінування в економічній і соціально-політичній сферах.

Необхідно також врахувати, що навіть у складі однієї держави – Австро-Угорщини – західноукраїнські землі залишилися штучно розмежованими, належали до різних за розміром та поліетнічних за характером адміністративно-територіальних одиниць. Галичина була об'єднана з частиною польських земель в один коронний край – “Королівство Галіції та Лодомерії (Володимирин) з великим князівством Краківським і князівствами Освенцімським та Заторським” з центром у Львові. Увесь край одержав скорочену назву – Галичина, лише умовно поділявся на Східну (українську) та Західну (польську) Галичину. Українські

землі Буковини разом з частиною румунських входили до складу єдиного Герцогства Буковина, були його північною частиною. Закарпаття входило безпосередньо до складу Угорщини. Все це значно ускладнювало становище корінного українського населення цих земель та його стосунки з національними меншинами, сприяло збереженню панівних позицій у регіоні інонаціональних елітних груп.

Політико-правове становище національностей у Галичині та на Буковині, як і в усій Цислейтанії (австрійській частині двоїстої монархії), визначалось австрійським Державним основним законом від 21 грудня 1867 р. Так, § 19 цього закону гарантував рівність усіх народів у державі та їхнє непорушне право на збереження і розвиток своєї національності та мови. Констатувалося визнання державою рівноправності всіх мов, уживаних в освіті, управлінні та суспільному житті кожного коронного краю. Система освіти мала бути організованою так, щоб кожен народ міг її здобувати рідною мовою без будь-якого примусу до вивчення інших крайових мов [1, 396]. § 14 декларував цілковиту свободу віри та сумління, а також незалежність реалізації громадянських і політичних прав від релігійної приналежності [1, 395]. Австрійські громадяни, згідно з чинним законодавством, могли звертатися до державних органів будь-якою з крайових мов, створювати національні за характером об'єднання, у тому числі й політичні, видавати рідною мовою книги, пресу тощо, виступати нею в парламенті, сеймах, органах місцевого самоврядування.

Насправді ж становище національних груп було далеко не однаковим. Поряд з конституцією важливу роль відігравав ряд інших законів, насамперед виборчі ординації, які визначали механізм формування представницьких органів усіх рівнів (гмінних і повітових рад, крайових сеймів, парламентів). Шляхом значного обмеження виборчого права забезпечувалась повна перевага в цих органах представників найзаможніших соціальних верств, а фактично панівних національностей, зокрема, у Східній Галичині – поляків, на Буковині – румунів і німців.

Офіційною мовою місцевих виконавчих органів визначалася одна з крайових мов. Законом від 9 квітня 1907 р. для виконавчого органу галицького сейму – крайового виділу – такою мовою була визначена польська [2, 39]. На Буковині урядові установи використовували переважно німецьку мову.

Значно гіршим було становище національностей у Транслейтанії, тобто угорській частині імперії, і, зокрема, на Закарпатті. Ще у 1868 р. за законом Деака-Етвеша все населення Угорщини було проголошене єдиною неподільною угорською нацією, а державною мовою була визнана угорська [15, 28-29]. Відповідно до закону від 2 червня 1907 р. запроваджувалось обов'язкове викладання угорською мовою в школах. За 1874-1917 рр. кількість українських

початкових і церковнопарафіяльних шкіл скоротилася з 571 до 34 [15, 32]. Навіть назви населених пунктів, імена та прізвища людей замінювались на угорські, а будь-якому національно-культурному розвиткові інших етносів, зокрема, українському, з боку угорської влади чинилися перешкоди [14, 6-8]. В цілому реальне політико-правове становище тієї чи іншої етнічної групи помітно залежало від її соціальної структури, а забезпеченість політичними правами кожної конкретної особи – від її майнового стану.

Можливості визначення чисельності, складу та суспільного становища національних меншин у регіоні значно обмежені особливостями австрійської статистики, і насамперед встановлення національної приналежності не за рідною, а за розмовною (товариською) мовою особи. Крім того, у мовній (національній) статистиці зовсім не бралася до уваги мова євреїв (“ідиш”), і всі вони записувалися до інших національностей. Таким чином фальсифікувалася етнічна структура населення, знижувалася питома вага українців на користь панівних меншостей [26, 519-520, 20, 5-6].

Більшість дослідників вважає ефективнішим визначати етнічну приналежність мешканців Східної Галичини і Закарпаття за їхнім віросповіданням. Отже, греко-католики ідентифікуються з українцями, іудеї – з євреями, римо-католики в Галичині – з поляками [16, 306]. Для Буковини єдино можливим залишається використання мовної статистики, оскільки і українці, і румуни там були православними.

За нашими підрахунками, у 1900 р. на території Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття мешкало понад 5,7 млн. чол., з них українців – більше 3,6 млн. або близько 63%. Отже, 37% населення склали національні меншини: поляки, євреї, угорці, румуни, німці та ін. [24, 35-36; 10, 45-54; 18, 37, 68-69].

Як і протягом XIX ст., на початку XX ст. спостерігалось поступове зменшення ваги автохтонного українського населення в регіоні. Несприятливими були для українців такі фактори: масова трудова еміграція, тяжке соціально-економічне становище і висока смертність, цілеспрямована денационалізація та колонізація українських земель представниками панівних національностей. Хоча за 1900-1910 рр. чисельність українського етносу в регіоні зросла до 4,1 млн. чол., його частка в усьому населенні впала до 61,8%, відповідно збільшилася питома вага національних меншин [23, 99].

Найчисельнішою етнічною групою після українців були поляки, яких на 1900 р. налічувалось близько 1,1 млн. чол. або 19,1% від усього населення західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини. Переважна більшість поляків проживала у Східній Галичині – 1074,8 тис. або 22,7% населення цього краю (без Бжозовського повіту). Їх територіальне розміщення було досить рівномірним: поляки мешкали в усіх 49 повітах Галичини, ніде не маючи абсолютної більшості. Лише в етнічно прикордонному Ярославському повіті вони

складали майже половину населення – 48,5%, а також 39,4% – у Львівському. Більше 30% вони складали у 6 повітах (трьох етнічно прикордонних і трьох внутрішніх), у 16 повітах мали від 20 до 30%, у 18 повітах – 10-20%, у двох (Калуському і Снятинському) – 5-10% і в чотирьох (Косівському, Богородчанському, Печеніжинському, Турківському) – менше 5% [24, 38]. За винятком деяких етнічно польських поселень, основна маса поляків мешкала в одних населених пунктах з українцями та представниками інших національностей. У сільських общинах Східної Галичини проживало 798 тис. римо-католиків, які складали 21% сільського населення.

Основними центрами скупчення польського населення були поміщицькі маєтки та міста. На 1900 р. у поміщицьких маєтках мешкало 196 тис. чол., у тому числі 81 тис. римо-католиків (42%) і 65 тис. греко-католиків (33%) [28, 74-75]. Серед міського населення Східної Галичини поляки складали понад третину, помітно переважаючи українців. Так, у 58 містах і містечках з кількістю жителів понад 5 тис. у 1900 р. римо-католиків налічувалося 33%, греко-католиків – 27%, іудеїв – 39%, а у семи більших містах (понад 20 тис. мешканців) – відповідно 44, 19 і 36% [28, 74-75]. У Львові на 1910 р. мешкало 101,3 тис. римо-католиків, 56,8 тис. іудеїв і лише 34,5 тис. греко-католиків [9].

Соціальна структура польської етнічної групи через деякі історичні причини помітно відрізнялася від української та інших. Якщо в умовах економічно відсталого аграрного краю на прибутки від сільського господарства жило 94,4% всіх українців, то серед поляків – лише 59,7%; 12,8% поляків (за мовою) були задіяні у промисловості, 7,7% – у торгівлі, 3,8% – працювали в громадській службі та займалися розумовою працею, 5,5% жили з рент, допомог, були зайняті домашньою службою (серед українців відповідно – 1,4; 0,4; 0,5 та 0,9%) [4, 16].

Поляки за мовою (фактично поляки та євреї) переважали в усіх професійних групах і галузях економіки Східної Галичини, крім сільського господарства. Так, серед зайнятих у промисловості вони становили 70,2%, сюди входила більшість буржуазії, ремісників і постійних робітників. Українці ж переважали лише серед робітників фізично тяжких і шкідливих виробництв (хімічної, лісової, деревообробної та деяких інших галузей), а також серед сезонних і поденних робітників. Серед польськомовного населення, задіяного у промисловості, 41,9% складали самостійні виробники, 44,8% – робітники, 2,5% – урядники [4, 25].

Серед усього східногалицького населення, яке працювало в сільському господарстві, поляків налічувалося тільки 21,9%, але при цьому більша частина великої земельної власності перебувала саме в їхніх руках, що зумовлювало їх домінуюче становище в цій галузі економіки. Понад 40% всієї землі належало поміщикам, головним чином полякам. Наприклад, у 12 повітах Тернопільщини у

1914-1915 рр. було 715 поміщицьких маєтків, з них 552 належали полякам, 139 – євреям і лише 36 – українцям [24, 44]. Польські аристократичні родини Потоцьких, Лянскоронських, Бадені та багатьох інших володіли величезними латифундіями, розкиданими в різних повітах біля десятків сіл.

Цілком природно, що польські магнати і шляхта, великі землевласники домінували в усьому політико-економічному житті аграрного краю, де у сільському господарстві було задіяно понад три чверті населення. Крайові й місцеві органи державної виконавчої влади і самоврядування, правосуддя, управління освітою тощо перебували в руках поляків, а фактично під контролем місцевої польської земельної аристократії.

Уся система формування, організації та функціонування державної виконавчої влади, представницьких органів та самоврядування в Галичині була спрямована на збереження домінуючого становища польського елемента. Як правило, з числа польських аристократів призначався галицький намісник, поляки очолювали повітові ради і староства. Куріальна і ступенева система виборів при високих майновому, віковому та інших цензах фактично позбавляла виборчого права 9/10 населення краю, забезпечуючи повну перевагу польських землевласників і буржуазії в галицькому крайовому сеймі, органах місцевого самоврядування, а до 1907 р. – і серед галицьких депутатів австрійського парламенту. У 1906 р. на 159 послів галицького сейму був 81 великий землевласник. Станом на 1911 р. польська репрезентація в сеймі мала 85% мандатів, а українська (включаючи й москвофілів) – лише 15%, тоді як (навіть за польською статистикою) українці склали 46% населення цілого коронного краю [27, 594].

Введення у 1907 р. загального виборчого права до австрійського парламенту не змінило ситуації кардинально, оскільки збереження політичного впливу поляків було забезпечене шляхом особливої “виборчої геометрії” – створення штучних нерівних і двомандатних округів. У результаті один депутат-поляк представляв у парламенті в середньому 51 тис. чол. населення, один українець – понад 100 тис., а з цілої галицької репрезентації (106 депутатських місць) українці теоретично і практично могли вибороти максимум 28 місць (26%) [6]. Після виборів 1911 р. польський політичний табір був представлений у парламенті 81 депутатом. Польське коло (73 депутати) було однією з найбільших фракцій парламенту і відіграло помітну роль у вирішенні долі австрійських урядів, загальнодержавного бюджету тощо*. До складу цієї фракції входили речники всіх польських партій (консерватори, людовці, всеполяки та ін.), крім соціал-демократів [7; 22, 423].

* Для порівняння: українські політичні сили Галичини й Буковини у цей час були представлені всього 31 депутатом (включаючи й двох москвофілів)

Відповідним було становище польської меншини і в галузі освіти та культури. У 1900/01 навчальному році римо-католики склали 61,3% учнів середніх шкіл, греко-католики – тільки 18,4%. У зимовому семестрі того ж навчального року римо-католики становили половину студентів Львівського університету і 78% студентів вищої політехнічної школи (греко-католики відповідно 30 і 8,9%). З усіх 392 періодичних видань, що виходили в Галичині у 1910 р., 312 були польськомовними [3, 110-111, 125, 134].

В умовах активізації процесів українського національного відродження панування польської меншості в усіх сферах призводило на початку ХХ ст. до дедалі більшого ускладнення і загострення українсько-польських відносин в краї, суспільно-політичне життя якого розвивалося під знаком майже тотального українсько-польського протистояння. Політична боротьба сконцентрувалась довкола питань сеймової виборчої реформи, українізації Львівського університету і крайового шкільництва, поділу Галичини на два окремих коронних краї – український та польський [21, 99-120]. Тільки на початку 1914 р. було досягнуто компроміс щодо деякого збільшення українського представництва в сеймі та відкриття окремого українського університету. Однак реалізації цих заходів перешкодила Перша світова війна.

Лише невеличка частина польської етнічної групи мешкала на Північній Буковині: в 1900 р. – 20,3 тис. (4% населення краю), в 1910 р. – 30,3 тис. (6%). Поява поляків тут була пов'язана з перебуванням Буковини у складі Галицької губернії (до 1849 р.), купівлею маєтків польськими землевласниками та будівництвом залізниць, управління якими здійснювала польська адміністрація в Станіславі. Найбільше місцевих поляків проживало у Чернівцях (14,9 тис. або 17% мешканців міста) [10, 52].

Другою за чисельністю національною меншиною на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини були євреї, яких на 1900 р., за нашими підрахунками, було близько 757 тис. чол. Основна маса їх проживала в Східній Галичині – 613,8 тис. або 12,96% населення краю.

На території краю єврейське населення з'явилося ще в середині ХІІІ ст., а в період Речі Посполитої встигло практично монополізувати її торгівлю, зосередити в своїх руках великі капітали. На 1772 р. євреї склали 7% населення Східної Галичини. До середини ХІХ ст. їх частка постійно збільшувалася, а потім стабілізувалась на рівні 12-13% [19, 13, 17, 28].

Територіальне розміщення єврейського населення було ще рівномірнішим, ніж польського. У жодному з повітів краю у 1900 р. євреї не склали менше 5% населення. У 13 повітах їх частка коливалась від 5 до 10%, у 31 повіті 10-15%, і в чотирьох – 15-20%, у м.Львові – понад 25%. Євреї становили 23% мешканців поміщицьких маєтків, у тій чи іншій кількості були практично в

кожному селі. Але особливо високою їх частка була у містах – 36-39% населення [28, 101; 5]. 71% всіх євреїв Східної Галичини були міськими жителями.

Суспільне становище єврейської етнічної групи було специфічним і суперечливим. За своєю соціальною структурою вона була близькою до пануючих національностей: понад 82% галицьких євреїв були задіяні поза сільським господарством, і, зокрема, 26,4% – у промисловості, 29,4% – у торгівлі, 7,9% жили з рент, допомог, працювали в домашній службі або ніде не працювали. У відповідних професійних групах частка євреїв була непропорційно високою. Так, серед усіх зайнятих у промисловості Східної Галичини у 1900 р. євреї склали майже 40%, у торгівлі – 74%, на громадській службі – понад 27%. Серед усієї галицької інтелігенції євреї склали майже половину – 49,3% [4, 20-21; 28, 129, 131]. За показниками розподілу цих професійних груп між національностями євреї помітно переважали навіть поляків, не кажучи вже про українців.

Позиції єврейської меншини в економіці визначалися не тільки тим, що вони склали значну частину буржуазії, власників промислових підприємств, банкірів, але й постійно зростаючою земельною власністю. У 1890 р. євреям належало понад 13% поміщицьких земель Галичини, а в окремих повітах (Стрийському, Долинському) – більше половини. Крім того, вони становили майже половину всіх орендарів поміщицьких маєтків [17, 32].

Матеріальне становище та проживання переважно в містах створювало євреям і кращі умови для здобуття освіти. З 1900 по 1910 р. частка євреїв серед учнів середніх шкіл зростає з 19,3 до 22,6%, а серед студентів Львівського університету – з 19,7 до 27,5% [3, 110-111, 125]. Водночас, будучи рівноправними австрійськими громадянами, євреї були позбавлені прав національної спільноти. Сильніша в політико-економічному відношенні польська верхівка використовувала союз з євреями як один з інструментів національного гноблення українського населення. Видатний єврейський діяч В.Жаботинський у 1906 р. з цього приводу писав: “В усій польській гегемонії в Галичині визначну роль досі відіграла єврейська допомога. Фальшування перепису “зарахувало” до польської народності все єврейство краю... і втрата цього “доростку” означатиме кінець легенди про польську більшість і початок кінця реакційно-шляхетського панування. Найкраще це відчувають самі поляки, – звідси й та лютя, з якою вони переслідують єврейський “сепаратизм” [13, 40-41].

В умовах швидкого зростання національної самосвідомості народів Австро-Угорщини, загострення національних протиріч роль “поляків мойсеевого віросповідання” дедалі менше влаштовувала галицьке єврейство. Вже в ході кампанії за виборчу реформу восени 1905 – взимку 1906 рр. австрійські сіоністи та соціал-сіоністи висунули вимогу національного представництва євреїв у парламенті та сеймах, галицькі євреї підтримали цю вимогу на численних зборах та мітингах [13, 40-41].

Сіоністський рух у Галичині був започаткований ще у 1887 р. заснуванням товариства "Syon". На виборах 1907 р. сіоністи провели в австрійський парламент 4 депутатів, у 1911 р. – жодного, хоча кількість голосуючих за них залишилася практично незмінною (32 тис.) [6; 8]. Проте сіонізм так і не став домінуючим, як і його протилежність – асиміляторство [11, 87-88]. З десяти єврейських періодичних видань у Галичині (не враховуючи релігійні та соціалістичні) у 1908 р. тільки одне пропагувало ідеї асиміляції євреїв поляками. У цілому ж превалювали консервативні настрої. Значною перешкодою асиміляції була й належність переважної більшості галицьких євреїв до релігійно-містичного руху хасидів [25, 197-198].

Аналогічним було становище євреїв на Закарпатті (75 тис. чол., 1900 р.) і Північній Буковині (68,1 тис.), де вони становили однакову частку – 14% всього населення цих регіонів. На Північній Буковині основна маса єврейського населення з'явилась вже після окупації краю Австрією. За півстоліття з 1857 по 1910 р. – число євреїв зросло тут утричі [10, 50-51]. Найбільше їх мешкало у Чернівцях (34% населення міста), а за кількістю членів виборної міської управи у 1900 р. вони були другими після німців – 18 з 50, у той час, як українців було лише 2 (у 1910 р. – 4) [17, 80].

Помітною етнічною групою на західноукраїнських землях і, зокрема, на Закарпатті були угорці. За офіційними даними у 1900 р. вони складали (за мовою) 27% населення Закарпаття. Проте, як видно з віросповідної статистики, 15% з них становили євреї. Отже, реально чисельність угорців не перевищувала 106,6 тис. [18, 67-69], а враховуючи примусову мадяризацію місцевого українського населення і фальсифікації переписів, була ще меншою.

У політико-правовому відношенні угорська меншина займала панівне становище, яке зумовлювалось належністю Закарпаття в рамках дуалістичної імперії Угорщині. Українські землі Закарпаття входили до складу 4 комітатів (жуп) і не становили єдиної адміністративно-територіальної цілості, не мали автономного статусу.

За таких умов на початку ХХ ст. спостерігалася тенденція до зростання частки угорців у закарпатському населенні: за 1900-1910 рр. вона збільшилась на 2,2%, а частка українців (за мовою) зменшилась на 3,2% (з 59,4 до 56,2%), греко-католиків – на 0,3% (з 65,1 до 64,8%) [18, 67-69].

Однією з груп корінного населення Північної Буковини поряд з українцями були румуни. У 1900 р. їх нараховувалось тут 77,2 тис. (16% населення краю), у 1910 р. – 96,2 тис. (19%). Румуни проживали в усіх семи північних повітах Буковини, не перевищуючи в жодному з них половини мешканців [10, 49-50].

З політико-правової точки зору румуни були однією з панівних національностей. Це пояснювалось насамперед переважанням серед економічно

сильніших верств та їх безпосереднім зв'язком з владними структурами. Зокрема, румуни становили значну частину великих землевласників (більшість з яких придбала свої маєтки ще у XIV-XVI ст., і які на початку XX ст. володіли понад 40% всіх земельних угідь краю), а також міських жителів. Саме з посиленням тиску з боку впливових румунських політичних кіл, активізацією діяльності румунських політичних партій та посиленням національної пропаганди пов'язувались надзвичайно високі темпи росту "румуномовного" населення: лише за 1901-1910 рр. воно збільшилося на 25%, у той час, як кількість українців – тільки на 5% [10, 49-50]. Є також підстави вважати ще одним "фактором" значну фальсифікацію перепису 1910 р. Але й за його даними навіть у цілій буковинській провінції, яка включала і румунську Південну Буковину, українці на 4% переважали румунів (відповідно 38,4 і 34,4%) [12, 44-45].

Мабуть, найскладніше визначити точну чисельність і суспільне становище етнічних німців. За офіційними даними переписів, німецькомовне населення в Східній Галичині у 1900 р. становило 175,5 тис. чол. (3,7% населення краю), на всій Буковині – 65 тис. (8,1%), на Закарпатті – 52 тис. (9,8%), тобто разом близько 292,5 тис. чол. Однак в дійсності, як це видно з віросповідної статистики, переважну більшість німецькомовного населення складали євреї, зокрема у Східній Галичині – дві третини, на Закарпатті – 85,6% [18, 68]. Власне німців реально було до 100 тис., з них 60,8 тис. – у Східній Галичині, 29,3 тис. – на Північній Буковині, решта – на Закарпатті.

Попри нечисельність німецька етнічна група була привілейованою і політично впливовою як частина державної нації. Особливо це було характерним для Буковини, де німецька мова домінувала в усіх урядових установах, суспільному житті. Німецькомовне населення (в тому числі австрійці) було, в основному, приїшлим, виявляло тенденцію до постійних міграцій у пошуках кращого застосування капіталу, високої професійної кваліфікації [10, 51].

Крім вищеназваних етносів, на західноукраїнських землях проживали також чехи, словаки, вірмени, росіяни, цигани та ін. Чисельність кожної з цих груп коливалась у межах декількох тисяч чол. і помітної ролі в економічному чи суспільно-політичному житті регіону вони не відігравали.

Отже, в цілому, незважаючи на формальну рівноправність усіх національностей, національні меншини домінували в політичному, економічному і культурному житті західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії. Представники національних меншин помітно переважали серед економічно сильніших соціальних прошарків, серед населення міст, мали значно більший, ніж українці, вплив на політичну владу і місцеве самоврядування.

Довготривала відсутність власної національної держави і панування інонаціональних політичних систем стали причиною не тільки соціальної

неструктурованості та економічної слабкості української нації в західному регіоні України, але й того, що в політико-правовому відношенні українці на власних етнічних землях були штучно поставлені у становище національної меншини. Все це призводило на початку ХХ ст. до дедалі більшого загострення відносин між українцями й національними меншинами, створювало додаткові труднощі в розвитку українського національно-політичного руху, зумовлювало надзвичайну складність боротьби за українську державність на західноукраїнських землях у 1918-1923 рр.

1. Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder // Reichsgesetz-Blatt für das Kaisertum Oesterreich. Jahrgang 1867. – Wien, 1867.

2. Landes-Gesetz- und Verordnungsblatt für das Königreich Galizien und Lodomerien samt dem Grossherzogtume Krakau. Jahrgang 1907. – Lemberg, 1907.

3. Podręcznik statystyki Galicyi. – Lwow, 1913. – Т. IX. – Cz.1.

4. Wiadomosci statystyczne o stosunkach krajowych. – Lwow, 1905. – Т. XX. – Zesz. II.

5. Діло. – 1910. – 3 верес.

6. Діло. – 1911. – 1 квіт.

7. Там само. – 1911. – 17 лип.

8. Там само. – 1911. – 27 лип.

9. Там само. – 1911. – 29 серп.

10. Ботушанський В.М. Національний склад населення Північної Буковини (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) // Питання нової та нової історії країн Європи і Північної Америки. – Чернівці, 1993. – Вип. 2. – Ч. 1.

11. Дашкевич Я. Східна Галичина: етнічні відносини, національні міфи та менталітети // Україна в минулому. – К. – Львів, 1994. – Вип. 6.

12. Добржанський О.В. Чисельність українського і румунського населення Буковини за статистикою ХІХ – початку ХХ ст. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 6.

13. Жаботинський В. Вибрані статті з національного питання. – К., 1991.

14. І ми в Європі. Протест галицьких Русинів проти мадярського тисячоліття // Житє і слово. – 1896. – Т. 5. – Кн. 3.

15. Історія міст і сіл Української РСР: У 26 т. Закарпатська область. – К., 1969.

16. Історичні передумови воз'єднання українських земель. – К., 1989.

17. Компанієць І.І. Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900-1919 рр.). – К., 1960.

18. Копчак В.П., Копчак С.И. Население Закарпатья за 100 лет. Статистико-демографическое исследование. – Львов, 1977.
19. Копчак С.І., Мойсеєнко В.І., Романюк М.Д. Етнічна структура та міграції населення українського Прикарпаття (Статистико-демографічне дослідження). – Львів, 1996.
20. Кордуба М. Розвій українського населення в Галичині за останні 100 літ // Світ. – 1926. – №13-14.
21. Кугутяк М.В. Галичина: Сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993.
22. Левицький Є. Національне і партійне угруповання в новім парламенті // Літ.-наук. вісник. – 1911. – Т.55. – Кн. 9.
23. Мазурок О.С. Города западноукраинских земель эпохи империализма (социально-экономический аспект). – Львов, 1990.
24. Макарчук С.А. Этносоциальное развитие и национальные отношения на западноукраинских землях в период империализма. – Львов, 1983.
25. Панейко В. Національні відносини Галичини // Записки НТШ. – 1908. – Т.84. – Кн.4.
26. Франко І. Число русинів в Австрії // Збір. творів: У 50 т. – Т.44. – Кн.2. – К., 1985.
27. Цегельський Л. Довкола виборчої реформи до галицького сейму // Літ.-наук. вісник. – 1911. – Т.56. – Кн.12.
28. Bujak F. Galicya. – T.1. Kraj. Ludnosc. Spoleczeństwo. Rolnictwo. – Lwow – Warszawa, 1908.

O.S. Zhernokleyev.

ETHNIC MINORITIES RESIDING ON THE WESTERN-UKRAINIAN TERRITORIES INTEGRATED BY AUSTRO-HUNGARY (1900-1914).

The article provides insight into the size, structure, political and legal status of ethnic minorities residing on the Western-Ukrainian territories from 1900 to 1914. The author argues that ethnic minorities dominated social and political life of the region in conditions when Ukraine experienced long-term absence of statehood.